

Kocsis Annamária, Szócs Imola

Konferencia Kézdivásárhelyen – óvodapedagógusoknak és tanítóknak

2 018. április 20–21-én Kézdivásárhelyen zajlott *A motiváció az eredményesség kulcsa* témájú óvodapedagógusoknak és tanítóknak szervezett regionális konferencia. A Kovászna megyei óvodai és alsó tagozatos oktatásért felelős tanfelügyelökként munkánk nagyon fontos részének tartjuk a szakmai fejlődést, tapasztalatszerzést, az ilyen jellegű találkozások megszervezését. Elsősorban a megyénkben tanító pedagógusokat szólítottuk meg, hogy részt vegyenek ezen a rendezvényen, de más megyékből is meghívtunk tanfelügyelőket, módszertanos óvónőket, tanítókat. Kovászna megyéből több mint 500 óvodapedagógus és tanító vett részt a konferencián, az országból pedig 13 megye képviselői jelentek meg a rendezvényen. Ugyanakkor jelen voltak a megyékből az intézményvezetők és a tanfelügyelő kollégáink is.

Tanfelügyelökként több ízben volt lehetőségünk találkozni előadóinkkal, tanulni tőlük. Úgy gondoltuk, hogy meg kell teremtenünk azt a lehetőséget, ahol minél több pedagógus részese lehet ennek az élménynek, szakmai feltöltődésnek.

Rendezvényünk fő erkölcsi támogatói Kiss Imre, Kovászna megye főtanfelügyelője, Burus-Siklódi Botond, a Romániai Magyar Pedagógusok Szövetségének az elnöke.

A konferencián a következő előadókat hallgathatták a jelenlevők: Csikos Csaba és Steklács János az Eötvös Loránd Tudományegyetemről, Ambrus Ágnes, Dósa Zoltán, Fóris-Ferenczi Rita, Kádár Annamária, Szántó Bíborka a Babeş-Bolyai Tudományegyetemről, Bartolf Hedvig a Hargita Megyei Tanfelügyelőségről, Dávid Izabella a máréfalvi Nyíró József Általános Iskolából, Farkas Szidónia a Kovászna Megyei Erőforrás Nevelési Tanácsadó Központból.

A témaválasztás kapcsán sokrétű tapasztalataink egyre jobban azt igazolják, hogy az oktatás-nevelés színterein a motiváció az eredményesség egyik leghatékonyabb kulcsa. A tanítás-tanulás legfőbb aktuális problémája, hogy sem a pedagógusok, sem a szülők nem tudják, mivel és hogyan köthetnék le a legmegfelelőbben a gyermekek figyelmét, vagyis mivel nyerhetnék meg őket annak érdekében, hogy szívesen tanuljanak. A tanulás erőfeszítést igénylő munka. De miért ne tehetnénk vonzóvá, vidámmá, esetleg észrevétlenül kellemessé? A tanulás téje a tudás, de varázsa csak az ismeretlennek van. Éppen ezért nagyon fontos feladat az óvodában és az iskolában a tudásvágy felébresztése. Csak akkor akar majd felfedezni, ismereteket szerezni a gyermek, ha képességeihez mérten egyre nagyobb kihívásokkal találkozok.

De melyek ezek a kihívások? A feltett kérdésekre vizsgáltuk a lehetséges válaszokat ezekben a napokban. S mivel a gyermekek tanulás iránti motiváltságát nagyon sok ténye-

ző befolyásolja, igyekeztünk meghívni erre a konferenciára az óvodapedagógus- és tanítóképzés különböző területein tevékenykedő, oktató és kutató szakembereket.

Szántó Bíborka Tóth Árpád: *Körúti hajnal* című versének értelmezése kapcsán beszélt a színesztéziáról – mint az érzéketi területekhez kapcsolódó szavak jelentésstruktúrájáról. Majd bemutatta és példázta, hogy az úgynevezett nyelvi képek nemcsak a költői nyelv díszítőelemei, hanem a mindennapi nyelvhasználat természetes velejárói. A nyelv szoros kapcsolatban áll az észlelési és kognitív folyamatokkal. A nyelvi jelenségek az emberi elme működéséről árulkodnak, az anyanyelv az emberi megismeréssel összefüggésben vizsgálendő. A színesztézia – mint érzékelési jelenség, érzetkeveredés – motiváló hatású lehet az oktatásban: pl. *a betű-szín, íz-forma* stb. társításokon keresztül. Rávilágított arra, hogy ha van multimodális műveltség, akkor miért ne lehetne multimodális pedagógia is. A verbális és textuális jelentésteremtést formálja már óvodától a pedagógus. Elemiben az írás által már komplex jelentéseket hoz létre a gyermek. A multimodális jelentésteremtés minden szinten jelen van az oktatásban – mint az írott nyelv, a szóbeliség, a vizuális, az auditív, a taktilis, a téri reprezentáció vagy akár a gesztusok reprezentációja. Egyes tanulók otthonosabban mozognak egy adott reprezentációs módban, mint egy másikban.

Fóris Ferenczi Rita az értékelést – mint motiváló eszközt – a világ, a versenylovak felgyorsulásához hasonlította. A lovak sebessége az elmúlt 150 évben jelentősen nőtt, főként rövid távokon. Közepes és hosszabb távon viszont alig növekedett, sőt csökkent az állatok sebessége, a biológusok szerint a lovak eljutottak *természetes határukig*. Az értékelésnek álcázott osztályozás is csak rövid távú, hozadéka nem más, mint *társadalmi szelekció, felkészítés a versengésre*. Felvetődött a kérdés, hogy az osztályozás/minősítés értékelés vagy szelekció? Az alapvető értelmezési probléma talán arra vezethető vissza, hogy értékelési gyakorlatunkat dominánsan a minősítés/osztályozás szemlélete és gyakorlata jellemezte/jellemzi. Rejtett előfeltevések kontextusában ennek szemszögéből viszonyulunk az újabb értékelési helyzetekhez. A két megközelítés egymásmellettiisége jól láttatja, hogy a hagyományos értékelés elsődlegesen minősítő, osztályozó funkciójának elégtelenségét, hiányosságait pótolva, a korszerű értékelés differenciálódott, a megszokott gyakorlathoz képest árnyaltabbá vált. A különböző funkcióknak/célokra megfelelően a viszonyítás alapja is változik, ugyancsak funkciótól függ a megfelelő eljárás, módszer és eszközrendszer kidolgozása, alkalmazása. Hasonlóképpen az eredmények értelmezése, a levonható következtetések és a visszacsatolási lehetőségek is más-más jelentéssel bírnak funkciótól függően.

Az értékelés különböző funkciói és céljai mentén más eljárásokat alkalmazunk méréskor, másokat minősítéskor, másokat a formatív vagy a fejlesztő értékelés paradigmája mentén. Rejtett előfeltevéseink tudatosítása érdekében érdemes elgondolnunk, hogy az ellenőrzésre, számonkérésre, osztályozásra, rangsorolásra hangolt értékelési gyakorlatunk miképpen torzítja az újabb értékelési helyzetekhez való viszonyulásunkat. A kompetenciamérések eredményei miatt mindenki aggódik. A tanító amiatt, hogy kiderülhet, nem végezte eredményesen a munkáját; a szülő amiatt, hogy az ő gyermeke alul teljesít; a gyermek amiatt, hogy ha nem jól teljesít, megbántja a szülőt és a tanító nénit. Mindenki vizsgadrukkban van. A mérést megelőző hetekben az értékelés nem a tanulást szolgálja, hanem a „vizsgára” készülés színtere: gyakoroltatjuk a típusteszteket, -feladatokat. De álljon meg a menet! Mert ez nem erről szól. Ez nem vizsga, nem osztályozás, nem verseny, nem toplista. Ez helyzetfelmérés. Minden valamirevaló közoktatási rendszerben illendő (főként a lesújtó Pisa-felmérések eredményeinek tudatában) annak monitorizálása, hogy a rendszer egészében az optimálishoz viszonyítva milyen szintű például a IV. osztályosok szövegértése, és mit kell tenni a segítő értékelés jegyében.

Dávid Izabella *A zene mint motivációs elem a tanítási-tanulási folyamatban* című előadásában kifejtette, hogy azokban az iskolákban, ahol több az énekórak száma, a tanulók tanulmányi eredménye jobb, hamarabb elsajátítják a folyékony olvasást, helyesebben és szebben írnak, ugyanakkor számolási készségük is fejlettebb. Tanítóként példákat is adott a mindennapi gyakorlatból.

A zene lehet a tanulás motivációja óvodában, iskolában, ha:

- zenét hallgathatunk, énekelhetünk ráhangolásként egy új tananyag felvezetésekor;
- énekelhetünk ismert dalokat relaxációs gyakorlatként, ha a diákok már nem tudnak figyelni;
- ritmikai és dallami játékokat játszhatunk, ha a tanulók fáradtak;

- a feszült hangulatot oldhatjuk az éneklés mellett zenehallgatással, játékokkal;
- a felmérő írása alatt stressz-oldóként hat az instrumentális zene.

Bartolf Hedvig kérdéseket tett fel, melyekre közösen kerestük a válaszokat.

Kérdés: *Mikor motiváljunk?* Válaszok: Egész órán, minden órán, minden szintű oktatásban.

Kérdés: *Mihez vezet a motiváció hiánya?* Válaszok: A figyelés hiányához, a hatékonyság és a teljesítmény hiányához, kudarchoz, kedvtelenséghez, passzivitáshoz, közömbösséghez, elégedetlenséghez, keserűséghez, érdektelenséghez, türelmetlenséghez, idegességhez.

Kérdés: *Ki segít(het) a motiváció felkeltésében és fenntartásában?* Válaszok: Én (a pedagógus), de bárki más is: szülők, nagyszülők, barátok, rokonok, osztálytársak és természetesen maga a gyermek.

Kérdés: *Mihez vezet a motiváció?* Válaszok: Jókedvhez, akarathoz, ambícióhoz, érdeklődéshez, figyelemhez, plusz feladat vállalásához, az ismeretek elsajátításához.

Kérdés: *Mivel járulhat hozzá a pedagógus a motiváció növeléséhez?* Válaszok: Elisméréssel, dicsérettel, bátorítással, jutalmazással, türelemmel, építő kritikával, saját példával.

Kérdés: *Milyen a motivált gyerek?* Válaszok: Figyelmes, érdeklődő, kíváncsi, szorgalmas, tevékeny, jókedvű, fegyelmezett, hatékony, eredményes.

Kérdés: *Hogyan viselkedik a demotivált gyermek?* Válaszok: Játszik valamivel a pad alatt; elővesz más tankönyvet, füzetet, tárgyat (telefon, ceruzát, játékot); zavarja a padtársát, beszélget a padtársával; rajzol, színez; néz ki az ablakon, ábrándozik; nézi az órát.

Kérdés: *Hogyan viselkedik a motivált gyermek?* Válaszok: Ír, olvas, kérdez, válaszol, radíroz, számol, figyel, a pedagógusra/táblára/feladatlapra/tankönyvre néz, mérgelődik, mosolyog.

Csíkó Csaba az ezredforduló utáni motivációval és érdeklődéssel kapcsolatos kutatási eredményekről beszélt. A belső és külső motiváció (újra)értelmezését érintve két csoportba rendeztük a különböző tényezőket aszerint, hogy külső vagy belső motivációt jelentenek: büntetéstől való félelem, engedelmeskedés, jutalom, versengés, büszkének lenni a teljesítményre, szégyenérzet vagy büntudat elkerülése, fontosságunk tudata, öröm, móka, megelégedettség. Az érdeklődés fejlődésének fázisain keresztül állította párhuzamba a motivációt és a teljesítményt, a motivációt és a versengést. Ryan és Deci (a múlt század teoretikusai szerint) az önmagunk által meghatározott motívumok az *intrinzik motívumok* – ezek érdek nélkül a belső szükségletek kielégítését szolgálják. A *külső, extrinzik* motívumok is valamilyen mértékben önmagunk által meghatározottak, de rajtunk kívül álló, külső célok elérésének eszközei.

Dósa Zoltán előadása az emberi motiváció témakörbe illeszkedett, és a pedagógiai helyzetek fajtörténeti szempontból elsődleges formáival indított, mint amilyen például a közös figyelmi helyzet. Az ember különlegesnek számít az élőlények között azért is, mert különösen érzékeny a pedagógiára. A továbbiakban a motivációk tárházából a teljesítménymotivációt elemezte, külön figyelmet szentelve annak, hogy a különböző emberi vonások és sajátos személyiségjegyek mentén miként csíholható az emberek tanulás iránti vágya és a tudás éhezése. Az is elemzésre került, hogy a motiváció hiányához mi-

lyen módon kapcsolódnak a képesség hiányából fakadó vagy a stratégiákhoz és az erőfeszítéshez kapcsolódó hiedelmek, illetve mit tehetünk ezek oldása végett.

Farkas Szidónia a *Nekem is van belső hajtóerőm!* című előadásában felszólított, hogy az állandóan új kihívásokkal találkozó pedagógusi szerepünkben jó lenne időnként megállni egy percre, és feltenni azt a kérdést, hogy „*Mi ad lendületet a mindennapi munkánkhoz?*” Reflektálni arra, hogy „*Mi hozott erre a pályára, és mi tart itt?*” Hiszen – ha pedagógusként nem reflektálunk magunkra, nem keressük meg a belső hajtóerőnket, nem töltjük erőforrásainkat – a sok feladat gyorsan kimeríthet, motiválatlanná tehet, és elveszíthetjük lényeglátásunkat, pedagógusi szerepünkbe vetett hitünket. Ki foglalkozik ezzel? Vannak mindig erre vonatkozó és elérhető képzési lehetőségek, könyvek, tanulmányok, de erre nyitottnak lenni, befogadni, időt szánni a pedagógusok érdeke és felelőssége is, és élménylehetőség arra, hogy felfedezhessük, hogy van még belső hajtóerőnk.

A motivációra azért is szükségünk van, mert nemcsak magunkat, de a gyerekeket is motiválnunk kell. Ha egy pedagógus lelkesedni tud egy feladathelyzetben, a gyerekek is lelkesek lesznek. A munka, az alkotás öröme minden ember számára fontos. A gyermek típusú tanulás a játék által valósul meg, játékra kell hívni őket, és máris motiválhatóak. Az iskolai típusú tanulás a tudatos gyakorlás, ahol valamit megtanul a gyerek, látja az eredményt, a teljesítményt. A felnőtt típusú tanulás az alkotás, amely kritikai gondolkodást igényel, ami által a feladatot magunkévá tesszük, a sajátunkká válik, azonosulunk vele. Közös viszont a gyermek- és felnőtt-tevékenységek motiválhatóságában a valahová való tartozás élménye. Figyelnek rám valahol, fontos vagyok valakiknek, és ez az érzés önmagában motivációs erővel bír. Építsünk erős és megtartó közösségeket, élvezettel alakítsuk a feladatokat kihívássá, és éljük át sokszor azt az érzést, hogy *nekem is van belső hajtóerőm!*

Kádár Annamária a rezilienciáról beszélt, mely egy időben jelent képlékenységet és stabilitást, védőpáncélt a külső negatív hatásokkal szemben, lehetővé teszi, hogy ellenálljunk a nehézségeknek, hogy a testi-lelki megpróbáltatások ellenére visszanyerjük eredeti állapotunkat. Ha valaki a nehéz körülmények ellenére sem tér ki a kihívások elől, hanem szembenéz és megbirkózik a problémákkal, azt *reziliensnek* nevezzük. Egy ilyen személy nem gondtalan és örök vidám, hanem ellenkezőleg: olyasvalaki, aki életében már számos krízishelyzettel küzdött meg. Annyit jelent, hogy a kudarcokat, a fájdalmakat, a szomorúságot átélve, az eseményeket egy más perspektívából is szemügyre vesszük, és a helyzetnek megfelelő új viselkedésmintákat alakítunk ki. Ez a képesség a rizikónak való kitettségen alapul, s nem annak elkerülésén.¹

Egy kiegyensúlyozott, magas önbecsüléssel rendelkező gyermek azért olyan, amilyen, mert erős benne az intergenerációs én, az a tudat, hogy egy nagyobb közösséghez tartozik. Megérti azt, hogy az életnek nem kell tökéletesnek lennie ahhoz, hogy csodálatos legyen. Követendő példát a mesehősök is mutatnak, mivel ezek reziliens viselkedést testesítenek meg. Minden mese valamilyen konfliktusra épül. A mesehős kezdetben egy

¹ Az előadás írott változata olvasható e lapszám Horizontok rovatában (Kádár Annamária: *Az alkalmazkodó képesség megalapozása gyermekkorban*).

megoldhatatlannak tűnő problémával találja szembe magát, mégis elindul, hogy valahogy leküzdje az akadályokat. A mesehősöktől megtanulhatjuk, mennyire fontos, hogy elfogadjuk mások segítségét, és mi magunk is segítsünk, ami által erősíthetjük ellenálló képességünket. A reális célok kijelölése, a struccpolitika helyett a problémákkal való szembenézés, a perspektívában való gondolkodás és az optimista életszemlélet segítenek a problémás helyzetekben való helytállásban. Egyetlen mesehős sem azt szokta elképzelni, amitől fél, hanem elsősorban arra koncentrál, amit el szeretne érni, és bízik abban, hogy jó dolgok fognak vele történni. Ha egy adott szituációban kialakul egyfajta megküzdési mód, akkor az a jövőbeli helyzetekben is alkalmazható lesz. Ezért fontos, hogy gyermekeinknek egyrészt saját életünkkel, a problémákhoz való hozzáállásunkkal, másrészt pedig a mesék által, szimbolikus úton példázzuk azt, hogy érdemes küzdeni.

A konferencia keretében sor került egy színvonalas könyvbemutatóra is. Ambrus Ágnes moderálásával bemutatásra került Fóris Ferenczi Rita *De anyu! és Mondhatok-e valamit?*, illetve KádárAnnamária és Kerekes Valéria *Mesepszichológia a gyakorlatban* című könyvének bemutatására.

